

At gennemtænke ting

Materiel antropologi i en tsunami-ramt landsby i Sydindien

af Frida Hastrup, Ph.d.-stipendiat ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet

"Jeg løb så hurtigt, jeg kunne. Jeg løb op på taget af huset her. Mit liv blev reddet af lærerseminaret", sagde Renuga og udpegede den livsvigtige bygning. Under mine antropologiske feltarbejder i en sydindisk fiskerlandsby, som i december 2004 blev ramt af tsunamien i det Indiske Ocean, stødte jeg igen og igen på sådanne bemærkninger, der tillagde materielle objekter en afgørende betydning. I felten henledte folk stadig min opmærksomhed på ting, som de på grund af katastrofen havde mistet og fået erstattet; på huse, som helt eller delvist var bukket under for vandmasserne; og på ødelagte fiskerbåde, som var havnet helt forkerte steder. Også i dag indrammer alle disse tydelige spor af tsunamien landsbyboernes daglige liv. Dette forhold har afstedkommet overvejelser om, hvad materialitet kan betyde i en katastrofekontekst – og indirekte om berøringsfladerne mellem antropologi og arkæologi.

Ting af betydning

Den tamilske fiskerlandsby Tharangambadi, i dansk sammenhæng bedre kendt som den tidligere handelskoloni Tranquebar, ændrede med ét slag karakter, da de meterhøje flodbølger raserede stedet om morgenen den 26. december 2004. Hårdest gik det ud over byens fiskerbefolkning, som traditionelt bor lige ned til havet, hvor deres hytter, fiskerbåde og andet udstyr er placeret, og hvor al arbejdet med fangsterne finder sted. Mange mennesker, primært kvinder og børn, der ventede på, at fiskerbådene skulle komme ind, mistede livet, og endnu flere mistede deres hjem og øvrige ejendele. Som led i et ph.d.-projekt har jeg over godt tre år fulgt med i eftervirkningerne af katastrofen gennem i alt 10 måneders feltophold i Tharangambadi og har således haft lejlighed til at udforske, hvad det betyder for fiskerbefolkningen at bebo et sådant ødelæggelsens rum, og til på tæt hold at følge med i, hvordan de berørte gradvist forsøger at tilbagevinde kontrollen over deres liv.

Mit projekt er antropologisk og retter sig som sådan mod at forstå samfundsmæssige og kulturelle forhold og sociale relationer, som de opfattes og praktiseres lokalt inden for en given tidsramme. Dette traditionelle fokus for den antropologiske disciplin på *det sociale* som et sæt af kulturelt bestemte relationer mellem subjekter har bevirket, at de materielle betingelser for menneskelivet i

antropologiske analyser ofte er forblevet underbelyste og blevet anset for mere eller mindre vilkårlige kulisser for de egentlige analytiske omdrejningspunkter (Miller, 2005). Denne overdrevent klare skelnen mellem subjekter og objekter, mellem begreber og ting, er i de senere år blevet udfordret af forskellige antropologiske studier, der tildeler den materielle verden en anderledes fremtrædende rolle. For mange antropologer er det materielle ikke blot tilfældig baggrundsstøj.

I bogen *Materiality* (Miller (red.), 2005) er en af hovedpointerne netop, at materiel kultur ikke skal forstås som en art underkategori af kultur, men at ting i sig selv er konstitutive for og integrerede i de sociale ordener. Objekter er altså ikke de materielle *repræsentationer* af bagvedliggende ideer og relationer; med andre ord: materiel kultur er ikke kulturs ekspressive modus. Ifølge Miller er menneskets perception derimod simpelthen indrettet således, at vi opfatter gennem konkrete former og dermed uundgåeligt objektiverer verden. Dette umuliggør tanken om, at der i vores bevidsthed findes endnu uformgivne og immaterielle idéer, som blot venter på at få tildelt et passende materielt udtryk (Miller, 2005:8). Tilsvarende, i antologien *Thinking Through Things. Theorising Artefacts Ethnographically* (Henare, Holbraad & Wastell (red.), 2007) lanceres en lignende gentænkning eller snarere nedbrydning af skellet mellem begreb og

objekt, mellem forestilling og repræsentation, hvilket sammenfattes i tanken om et *ontologisk gennembrud* i antropologien (ibid.:12). Dette perspektiv indebærer, at man ikke kan skelne mellem ting og deres betydning. Tingene *er* så at sige deres betydning og vice versa. De objekter, vi støder på under feltarbejder, bør altså ses som betydningsfulde netop som objekter i deres egen ret, og ikke fordi de er materielle udtryk for en underliggende idé (ibid.:2). Dette baner vejen for, at man også i samtidige antropologiske projekter kan tage konkrete objekter alvorligt som andet og mere end levn fra svundne tider.

Katastrofens vandmærke

"Dette er en tsunami-kjole", kunne Selvarani sige om sin datters påklædning, som åbenbart var blevet doneret af en af de mange humanitære organisationer, der ydede bistand i Tharangambadi efter katastrofen. På besøg i de berørte familiers hjem, skete det ofte som det første, at jeg fik forevist vandskadede fotos, mere eller mindre opløste eksamensbeviser, ødelagte silkesarier og andre ting, som i bogstaveligste forstand var blevet vandmærket af oversvømmelserne.

I udgangspunktet var jeg en anelse overrasket over den vægt, som disse ødelagte materielle ting blev tillagt, over at de overhovedet var blevet gemt, og over den smerte, som det åbenlyst forvoldte de skadelidte at fremvise dem. Det ovenstående analytiske perspektiv, som altså anerkender den materielle og den sociale verden som gensidigt betingende hinanden, har dog givet mig en nøgle til at forstå dette som andet end et udtryk for kynisk materialisme. Hvis man opererer med det omfattende begreb om materialitet, som er præsenteret overfor, viser det sig således, at de immaterielle tab som fx tab familiemedlemmer, sikkerhed og tillid til omgivelserne ikke skal ses som sekundære i forhold til de materielle, blot fordi folk taler mere om disse konkrete håndgribelige slag, men at de to kategorier overhovedet ikke kan tænkes uafhængigt af hinanden. Med andre ord er der for de berørte i Tharangambadi slet ikke noget begreb om tsunamien, som ikke er uløseligt forbundet til dens konkrete og fysiske manifestationer. Deres hele liv og ikke kun deres ejendele bærer katastrofens præg. Tsunamien er i

dette lys på én gang et begreb og et objekt (Henare, Holbraad & Wastell, 2007).

Et liv i ruiner

På denne baggrund tjener det vraggods, som de katastroferamte landsbyboere stadig udpegede for mig, et vigtigt analytisk formål. At folk har bevaret opløste og ulæselige dokumenter, og at halvt ødelagte huse, splintrede fiskerbåde, og sammenstyrtede hytter har fået lov at stå og yderligere forfalde uden indgriben fra hverken lokale, myndigheder eller organisationer er i dette lys udtryk for noget andet end ineffektivitet. De ruiner, som folk lever med, og som endnu er højst synlige i landsbyen, vidner i mine øjne nemlig i bredere forstand om en udbredt stemning af, at hele dagliglivet er ruineret, og at folk først nu mere end tre år efter katastrofen er ved at genvinde en fornemmelse af kontrol over deres tilværelse. På grund af den uløselige forbindelse mellem det materielle og det sociale, må den gradvise udviskning af katastrofens spor forløbe i samme takt, som de berørte genvinder deres handlekraft og tilliden til, at deres verden i hvert fald i en vis udstrækning lader sig beherske. En ruin kan altså i dette lys anskues som langt mere end blot en fysisk rest af noget, som engang var.

Genhusning

Der er dog håb forude. Den proces, som over tid atter skal bibringe de katastroferamte i Tharangambadi en vis magt over deres tilværelse, er i fuld gang. I mine øjne kan dette blandt andet ses ved, at nogle af de sammenstyrtede strukturer netop nu efter mere end tre år faktisk er ved at blive ryddet. Det lader altså til, at der nu er tilstrækkelig afstand til katastrofen til, at ruiner faktisk kan ses som blotte ruiner, hvorved vejen er banet for en endelig oprydning.

Langt om længe er mange af de ramte familier, hvis hjem blev ødelagt af flodbølgen, desuden blevet genhuset i nye huse. I og omkring disse nye huse er der netop nu en heftig aktivitet i gang i form af udbygninger, beplantning, indhegning osv. Små butikker er skudt op i de nye omgivelser, og verandaer med bænke er blevet tilføjet foran de nye tehuse. Uagtet at byggeriet af de nye boliger har været forsinket af flere omgange, og at husene

derfor først i løbet af det seneste års tid er blevet beboelige, er det efter min overbevisning langt fra tilfældigt, at det først er nu, at alle disse forandringer og justeringer for alvor har taget fart. Det, der så vidt jeg kan se, er på spil, er igen, at overtagelsen og indflytningen i de nye huse skal forløbe i en takt, som stemmer overens med en samtidig gradvis appropriering af tilværelsen (jf.

Hastrup, under udgivelse). Så længe folk ikke har en fornemmelse af, at de kan flytte ind i et kontrollerbart dagligliv, kan de heller ikke flytte ind i et nybygget hus. I mere end en forstand tager det nemlig efter en katastrofe af tsunamians omfang tid at tage et nyt og forandret fundament for tilværelsen i besiddelse.

Referencer

Hastrup, Frida *in prep.*

På sikker grund. Genhusning efter tsunamien i Tamil Nadu.

Henare, Amiria, Martin Holbraad & Sari Wastell (red.) 2007

Thinking Through Things. Theorising Artefacts Ethnographically, Routledge, London & New York.

Miller, Daniel (red.) 2005

Materiality

Duke University Press, Durham & London.